

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК: 339.727.22(497.11):325.25(=163.41)

Српска политичка мисао

Примљено: 10. јула 2010.

број 3/2010.

Прихваћено: 30. августа 2010.

год. 17. vol. 29.

Оригинални научни рад

стр. 289-304.

Владимир Првуловић

Факултета за међународну економију

Мегатренд универзитета у Београду

Владимир Вучковић

Факултета за међународну економију

Мегатренд универзитета у Београду

ИНВЕСТИЦИОНИ ПОТЕНЦИЈАЛ СРПСКЕ ДИЈАСПОРЕ ЗА УЛАГАЊА У НАШУ ПРИВРЕДУ – РЕАЛНОСТ ИЛИ ИЛУЗИЈА

Сажетак

Дознаке су за Србију најважнији извор иностраног капитала, али се дијаспори и приливу дознака посвећује мало пажње. У раду разматрамо различите карактеристике српске дијаспоре, могуће мотиве за слање дознака и начине за каналисање дознака у продуктивне сврхе. С обзиром на велику разједињеност српске дијаспоре, као и лоша искуства са улагањем у развој матичне државе, не треба очекивати велике ефекте од позива на помоћ и на патриотизам. Ефикасан приступ српској дијаспори подразумева развој нових односа и нове понуде за улагање у матицу.

Кључне речи: дознаке, дијаспора, развој, инвестиције.

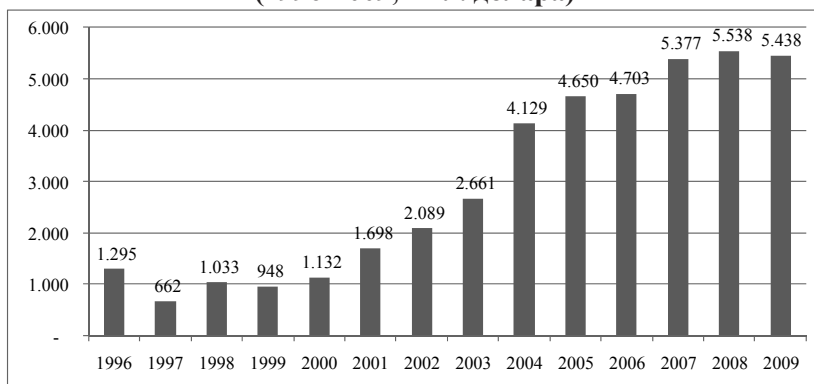
ЗНАЧАЈ ДОЗНАКА ЗА ПРИВРЕДУ СРБИЈЕ

Познато је да су дознаке важан извор девиза за Србију, али у којој мери су оне значајне постаје јасно тек када се сагледају

одговарајуће апсолутне и релативне величине. **Србија је у светском врху према значају дознака.** Према подацима Светске банке, међународне институције која статистички прати и анализира дознаке свих земаља света, вредност пристиглих дознака у Србију у последње три године (у периоду 2007-2009) превазилази пет милијарди долара.¹⁾ Према овом показатељу, Србија се у 2009. години нашла на 21. месту у свету (на прва два места налазе се Индија и Кина са по 47 млрд. долара дознака, а од земаља из окружења испред Србије се налазе само Пољска и Румунија, са по 8,5 млрд. долара дознака). По становнику, годишње у Србију долази више од 700 долара по основу дознака.

Примећује се изузетна динамика пораста прилива дознака у Србију. **У односу на 2000. годину, дознаке су у 2009. веће готово пет пута (пораст са 1,1 на 5,4 млрд. долара).** Оно што, са друге стране, треба истаћи је да се пораст вредности дознака у највећој мери исцрпео до 2004. године (када достиже 4,1 млрд. долара) и да након тога бележимо спорији пораст дознака, а у последње три године и стагнацију. Стагнација дознака у последње три године последица је и светске економске кризе, мада остаје отворено питање у којој мери би могли да рачунамо на даљи пораст дознака, чак и да криза није погодила привреде држава у којима ради наша дијаспора.

Графикон 1: Прилив дознака у Србију (1996-2009, мил. долара)

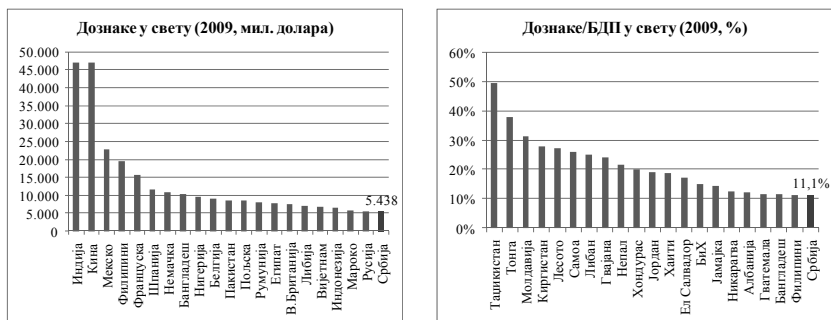
Извор: подаци Светске банке о дознакама (World Bank Remittances Data)

За објективни значај дознака треба посматрати и (економску) величину државе. Зато се, уобичајено, вредност дознака посматра у односу на најважнији економски показатељ – новоство-

1) Светска банка има посебну Интернет страницу под називом Миграција и дознаке (Migration and Remittances).

рену вредност у држави током једне године, тј. у односу на њен бруто домаћи производ (БДП). Однос између вредности дознака и БДП у 2009. години у Србији износи 11,1%. Вредност показатеља је висока, што говори о изузетном значају дознака за српску привреду. И према овом показатељу Србија се налази на 21. месту у свету, при чему пет земаља које се налазе испред Србије имају приближно једнак посматрани однос, а велики број земаља висок пласман заслужује више захваљујући ниском бруто домаћем производу (имениоцу у посматраном односу), него вредности дознака (тако је краљевина Тонга, са сто хиљада становника, на другом месту у свету са само 96 милиона долара дознака). Од земаља из окружења, већу вредност показатеља дознаке/БДП имају Босна и Херцеговина и Албанија.

Графикон 2: Вредност дознака и однос између дознака и БДП у свету

Извор: подаци Светске банке о дознакама (World Bank Remittances Data)

И поред тога што претходни показатељи убедљиво говоре о значају дознака за привреду Србије, чини нам се да се у прегледу трансакција Србије са иностранством, тј. у анализи трошења и приходавања девиза, овај допринос најбоље сагледава.

Табела 1: Економски токови са иностранством (2001-2009, мил. долара)

	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	Укупно 2001- 2009.
Дефицит робе и услуга	2.087	3.085	3.800	6.304	5.328	6.306	9.383	11.466	6.619	54.377
Стране директне инвестиције-нето	165	473	1.351	963	1.555	4.173	2.479	2.709	1.908	15.775
Коришћење кредита-нето	291	841	1.060	1.999	2.696	2.995	4.067	4.098	4.042	22.089
Дознаке	1.698	2.089	2.661	4.129	4.650	4.703	5.377	5.538	5.438	36.283

Извор: Прорачуни аутора на основу података Народне банке Србије (www.nbs.rs) и Светске банке (World Bank Remittances Data)

У табели 1. може се видети да је у периоду 2001-2009. Србија увезла више него што је извезла (робе и услуга) за око 54 млрд. долара. Овај недостатак капитала је највише покривен дознакама (36 млрд. долара), а не иностраним кредитима и директним инвестицијама (у збиру 37 млрд. долара у нето износу). Дакле, иако се код нас највише пажње поклања страним директним инвестицијама, а указује се и на пораст задужености по основу узетих кредита, **најзначајнији извор капитала биле су – дознаке**. Отуда чуди што се дознакама поклањало мало пажње. Сматра се да су дознаке стабилан и непоколебљив извор девиза, што је резултирало неодговорним третманом дијаспоре и дознака. С обзиром на значај дознака за финансирање наше платнобилансне неравнотеже, јасно је да је однос државе требало да буде другачији. Не би било добро да се суочимо са опадањем или стагнацијом дознака па да се тек тада упитамо на који начин да побољшамо њихов прилив.

Промене у односу државе према дијаспори и дознакама примећују се тек у последње време. Основно питање је на који начин милијарде долара дознака, које доминантно пристижу неформалним каналима и троше се за личну потрошњу, усмерити ка продуктивнијој употреби – у штедњу и инвестиције. Сада, дакле, дознаке представљају “мач са две оштрице”: са једне стране, користе за плаћање прекомерног увоза, али, са друге стране, представљају и основу за раст тог (непродуктивног) увоза.

Од важних промена у овој области треба поменути активности Владе и Министарства за дијаспору. Крајем прошле године усвојен је Закон о дијаспори и Србима у региону, који предвиђа регулисање различитих односа између Србија и дијаспоре, па и економских односа (кроз постојање Економског савета при Скупштини дијаспоре и оснивање Буџетског фонда за дијаспору). Крајем априла ове године организована је Међународна конференција о девизним дознакама српске дијаспоре, на којој су учествовали представници Владе, Народне банке Србије, Привредне коморе Србије, пословних банака и финансијских посредника, различитих научних и истраживачких институција. Почетком јуна одржана је конститутивна Скупштина дијаспоре и Срба из региона. Све наведене активности су за похвалу, али остаје да се види какви ће бити њихови конкретни резултати.²⁾

2) О наведеним активностима видети информације на сајту Министарства за дијаспору: <http://www.mzd.gov.rs>.

ЗНАЧАЈ ОБЈЕКТИВНОГ САГЛЕДАВАЊА СРПСКЕ ДИЈАСПОРЕ

Усмеравање дознака у продуктивније сврхе – инвестиције и производњу – зависи од две групе активности. Прва је формирање одговарајуће понуде за улагање дијаспоре, а друга је утврђивање мотива дознака. Две групе активности су међусобно повезане: препознавање мотива дијаспоре за слање дознака опредељује успешност појединих државних програма сарадње са дијаспором.

Када је реч о могућностима да држава каналише средства дијаспоре, важно је подстицати и традиционалне и иновативне приступе. Традиционални приступ подразумева смањење трошкова дозначавања, указивање на предности и могућности за инвестирање у Србији, уклањање бирократских препрека инвестирању.³⁾ Напретка у овој области има, али се споро одвија: још увек је у зачетку конкуренција између пословних банака и специјализованих агенција за брзи пренос новца (па су високе цене услуга формалних канала преноса дознака), споро се уклањају штетни и непотребни прописи за пословање (“гиљотина прописа”), а непосредни контакти државне администрације и представника дијаспоре нису интензивни колико би требало да буду.

Упоредо са развијањем традиционалног приступа, **треба размислити о новим прилазима српској дијаспори.** У пракси неких земаља неколико приступа се показало добрим. Реч је о обвезницама за дијаспору, хартијама од вредности емитованих на основу дознака и о тзв. пословним анђелима и фондовима ризичног капитала.

Обвезнице за дијаспору представљају продају обвезница државе инвеститорима у дијаспори. Реч је, дакле, о задуживању државе, продајом обвезница, код својих држављана у иностранству. Успех Индије и Израела у привлачењу десетина милијарди средстава од својих држављана у иностранству избацује обвезнице за дијаспору у први план у размишљањима држава за привлачење средстава из дијаспоре.⁴⁾ Када је Србија у питању, одмах треба рећи да је оваква идеја “потрошена” неславним Зајмом за препород Србије, па би слична идеја, извесно, наишла на слаб одзив у дијаспори. Поред тога, на овај начин прикупљена средства била би

3) Dilip Ratha and Jan Riedberg, “On Reducing Remittances Costs”, World Bank Working Paper, May 2005.

4) Видети: Suhas Ketkar and Dilip Retha, “Development Finance Via Diaspora Bonds”, World Bank Policy Research Working Paper 4311, 2007.

усмерена у буџет и тиме би само делимично био задовољен основни циљ новог третмана дознака – њихово усмеравање у производњу и инвестиције.

Емисија хартија од вредности на основу дознака подразумева финансијску иновацију повезану са процесом секјуритизације будућих прилива. Реч је томе да држава формира посебну институцију (такозвани SPV) која се задужује на међународном тржишту (емисијом обвезница), а као гаранција (колатерал) за исплату дуга служе будући приливи по овнову дознака.⁵⁾ У пракси се наведени процес секјуритизације обавља у сложеним односима између различитих државних органа и инвеститора на тржишту, али је суштина једноставна: држава се задужује јефтиније него што би се задуживала на традиционалан начин. Разлика потиче од сигурног колатерала – дознака, које су издашан и стабилан извор страног капитала.

Конечно, још једна могућност је да се међу дијаспором траже пословни анђели (*business angels*) и фондови ризичног капитала (*venture capital funds*). Пословни анђели су богати појединци који за улагање траже перспективна предузећа и подухвате, по правилу високо технолошке. Фондови ризичног капитала су професионални инвеститори који прикупљају средства индивидуалних инвеститора и инвестиционих фондова (нарочито пензионих фондова и осигуравајућих друштава) како би их уложили у перспективна предузећа, да би након пет до седам година продали свој удео у власништву са високом премијом. Пословни анђели и фондови ризичног капитала купују део власништва и контроле над предузећем, чиме обезбеђују средства за развој предузећа, унапређују менаџмент предузећа и често проналазе тржишта за продају производа или услуге. Пословни анђели и, нарочито, фондови ризичног капитала представљају значајан део инвестиција и запошљавају десетине хиљада људи у различитим државама.⁶⁾

Утврђивање мотива за слање дознака је релативно нова област истраживања. Уколико жели да формира оптималан однос према дијаспори и на најефикаснији начин привуче њихова средства, држава треба да добро упозна своју дијаспору. Неки од мотива су следећи: алтруизам, сопствени интерес, размена и заједничко осигурање.⁷⁾ Најједноставније објашњење за дозначавање средста-

5) Видети: Suhas Ketkar and Dilip Retha (eds.), *Innovative Financing for Development*, World Bank, 2009.

6) UN Economic Commission for Europe, *Financing Innovative Development*, 2007.

7) Бранислав Пелевић, "The Microeconomics of Migrants' Remittances", *Scientific Review* No. 38/ 2009.

ва из иностранства је алтруизам: мигранти помажу родбини која остаје да живи у незадовољавајућим условима у матичној земљи. Овако мотивисане дознаке расту са порастом прихода мигранта и повећањем сиромаштва родбине. Потпуно супротно алтруизму, постоје мотиви засновани на интересу миграната – дознаке су подстакнуте жељом да се у матичној земљи створе услови за бољи живот након повратка (улагање у стамбени објекат и слично). Мотив размене подразумева да мигрант шаље дознаке очекујући услуге, као што су брига о деци, родитељима, имовини. Овај мотив указује на чињеницу да мигрант намерава да се једног дана врати у матичну земљу, али, супротно импликацијама алтруистичких мотива, нижи приходи примаоца дознака могу умањити вредност приспелих дознака, пошто се умањује моћ примаоца дознаке да преговара за услуге које пружа. Мотив заједничког осигурања проистиче из различитих економских ситуација у иностранству и матичној земљи. Пошто постоји могућност да се економски положај миграната и примаоца дознака изненада промени, дознаке пристижу када се примаоци дознака нађу у неповољној ситуацији (лош род пољопривреде, на пример), али се, исто тако, очекује помоћ у супротном смеру ако се радници у иностранству суоче се проблемом (нижа плата или останак без посла). Дознаке, дакле, представљају осигурање за помоћ како примаоца тако и пошиљаоца дознака.

СПЕЦИФИЧНОСТИ СРПСКЕ ДИЈАСПОРЕ

На основу дугогодишњих дипломатских искустава у јаким центрима наше дијаспоре⁸⁾, можемо утврдити следећи закључак: за разлику од дијаспора неких суседних земаља, српску дијаспору као главна одредница одликује - велика разједињеност.

Који су главни разлози те разједињености? Има их више, али ћемо покушати да набројимо неке од најважнијих.

Прво, постоје различити разлози напуштања земље и одласка у добровољни или присилни егзил. Најчешћи разлози за напуштање земље могу бити:

Политички, због проглашавања за политички неподобне у земљи, субјективног осећаја или реалне позиције, политичког прогона, односно опасности од судског процесуирања због политич-

8) Проф. др В. Првуловић је био саветник у амбасадама СФРЈ и СРЈ у Бечу и Паризу, надлежан између осталог и за дијаспору, као и члан експертских конференција КЕБС (сада ОЕБС, о људским правима и људским контактима, који обухватају и права емиграната) у Отави, Берну и Паризу у периоду од 1985. до 1994. године.

ких опредељења. Ти разлози због којих су исељеници напустили земљу иницирају подељеност и различитости произашле из пређашње припадности четничком, комунистичком, љотићевском, недићевском покрету, поборницима или противницима Слободана Милошевића итд;

Економски. Наши, пре свега, економски емигранти се, већ по доласку у нову земљу, разликују у односу на своје пређашње економско стање и квалификације, на чињеницу да су дошли у свет са извесним иметком, финансијским или интелектуалним капиталом или као пуки сиромаси. Такве стартне разлике онда имплицирају разлике (па зашто не рећи и неразумевања и евентуалне сукобе) у положају, на релацијама: високообразовани-нешколовани, експерти-неквалификовани, богати-сиромашни, тајкуни-радна снага. Логично је да то продубљује јаз између побројаних категорија и разлике у реаговањима и односу према свим осталим питањима, и ту разумевања ни склада објективно не може бити.

Следећи разлог, кога можемо сврстати у групу политичких разлога за напуштање земље, јесте бекство од ратова приликом распада Југославије или од мобилизације. У новој средини, у земљи имиграције, однос старе и новопрстигле дијаспоре се допуњује новим поделама и мржњама, по етничкој основи и пореклу или по ожилцима из грађанских ратова на тлу бивше Југославије.

Ти различити разлози касније остављају дубок траг и на однос емиграната према домовини, властима у земљи, према емигрантима придошлим из других разлога, према удружењима и активностима дијаспоре, што је онда разлог за формирање посебних удружења по новим основама и за нове поделе.

Друго, изражене су националне, етничке, верске, културне, обичајне и друге разлике.

У најважнијим центрима српске дијаспоре, због свега што нам се дешавало у процесу растакања бивше Југославије, продубљују се јазови и сукоби интереса на релацијама: Срби-Албанци, Срби-Власи, Срби-Роми, Срби-остали, православци-католици, православци-муслимани. Уместо раније идентификације под заједничким именитељем Југословени или југословенска емиграција, сада су све присутнији етнички партикуларизми, добровољно или наметнуто испољавање лојалности новоствореним државама и одбојност, па чак и мржња према осталима. Ово не морамо подробније да објашњавамо.

Треће, постоје менталитетске разлике, зависно од краја одакле наши исељеници потичу, образовања, културе, етничког порекла, ситуације и др.

Разлике се испољавају у односу на становништво земље пријема, између наших држављана различитих, напред поменутих категорија, а резултирају поделама, неуспешним покушајима адаптације и асимилације, сукобима младих и старијих генерација, губитком културне и образовне основе, губитком културног, понекад и националног идентитета. Држава са своје стране, због бројних проблема и скромних средстава, не обезбеђује више ни најнужнију основу за очување националног идентитета (средства и програме за допунску настава на српском језику за децу исељеника), већ то препушта родитељима и државама пријема да организују и финансирају. Резултат је поражавајући: деца друге, а нарочито треће генерације исељеника, чак и не говоре српски језик, а још увек се не осећају адаптираним у новој средини. Налазе се дакле на ветрометини, ни тамо, ни овде, у позицији донекле сличној позицији апатрида.

Четврто, изражене су разлике проистекле из материјалног положаја, након запослења у новој земљи.

Зависно од квалификационог нивоа и способности, наши исељеници у земљама изражених стратификационих подела, након одобреног боравка и запослења, бивају сврстани у различите категорије становника, па чак и различите квартове насеља, према својим имовинским могућностима. Те поделе су у овим земљама немилосрдне и у први мах шокантно различите од концепта стварне или бар декларативне социјалне једнакости, који су исељеници имали у земљи порекла. Нове позиције и различити имовински и социјални статус зато резултирају подвајањима због посла, плате и стандарда, привилегија и др. Логично је онда да ни интереси, ни залагања, окупљања или однос према различитим питањима, ових јасно одвојених категорија људи на социјалној лествици у земљи пријема, не могу бити исти, па чак ни слични.

Пето, има разлика проистеклих из дугогодишњег црквеног раскола.

Бурни политички расколи југословенског, а нарочити српског друштва током Другог светског и грађанског рата, на линији комунисти-противници комунистичке будућности земље, трагично су се одразили и на раскол православне цркве, тзв. амерички раскол, који је трајао од 1963. до 1992. године. Православна црква у дијаспори, са седиштем у САД, као оштри противник нових

комунистичких власти у Југославији, проглашена је расколничком од званичне Српске православне цркве, са седиштем у Београду.⁹⁾ Расколничка црква из Америке је званичну православну цркву оптуживала за сарадњу са комунистима и издају националних и верских вредности. Сукоб, потпомогнут деловањем тајних служби и атеистичких политичара, деловао је као дубок и непомирљив. Уз то је и предуго трајао. На срећу, то је превазиђено мудро политиком покојног патријарха господина Павла, али трагови и ожиљци су остали. Нарочито у свести и сећањима послератних генерација у дијаспори и њихових потомака. То је био један од важнијих облика и разлога разједињености наше дијаспоре.

Шесто, велике су разлике у испољавању носталгије и љубави према отаџбини – често драстичне и бурне, у организацијама митинга подршке или протеста за време НАТО бомбардовања Србије или санкција, са екстремним појединцима и групама које су претиле терористичким акцијама које су, на срећу, изостале.

Власти и службе за надзор имиграната у земљама пријема, у време заоштрених односа и потоњег грађанског рата на бившем југословенском простору, као ноћну мору су имале зазирање и страх од радикализације сукоба појединих имигрантских удружења, организација и екстремних појединаца или испољавања револта према пристрасној политици земаља у којима су живели наши исељеници. Бројне су демонстрације и протести које су та удружења организовала широм света, често у ризичном додиру једних и других, са могућношћу ескалације сукоба између њих или са органима земље-домаћина. Поучени горким искуствима сукоба Курда и Турака, Јевреја и Палестинаца, Јермена и Турака и др., власти земаља пријема су користиле све познате методе из арсенала тајних служби да осујете нове сукобе између делова бивше југословенске дијаспоре (уцене, условљавање боравка и радних дозвола, инсталирање „кртица“ у удружењима исељеника, претње губитком посла или отпуштања због учешћа у протестима и сл.). Са друге стране, настају поделе у дијаспори на „хероје“ и „издајце“, на „праве патриоте“ и „кукавице“, на „борце“ и „опортунисте“, на припаднике своје нације и сараднике страних власти. Последице ових подела су биле болне у то време, али и на дуги рок.

Седмо, постоје разлике проистекле из трапаве политике државе према дијаспори.

9) „Под притиском комуниста Свети архијерејски Сабор СПЦ, у мају 1963. године, суспендује епископа америчко-канадског Дионисија, што је довело до формирања „Слободне Српске православне цркве“ са три епархије: за Америку и Канаду, Аустралију и Нови Зеланд и Западну Европу, са седиштем у Новој Грачаници, Илиноис - САД“. „Политика“, 6. јун 2010, тема недеље: „Да ли је могућ раскол у СПЦ?“

Власти у земљи (прво СФРЈ, па затим СРЈ, па и у Србији), водиле су веома неконзистентну политику према нашој дијаспори. С обзиром на изнете елементе из историје нашег исељеништва, власти нису дуго могле да се отргну од притајеног зазирања, па чак и непријатељског односа према одређеним круговима дијаспоре, што је изазивало веома непопуларне мере према исељеницима и продубљивало јаз са матицом. То се, између осталог, огледало у позивима власти и политичара на лојалност и подршку, али уз истовремено неповерење према дијаспори, у раскораку између захтева за подршку и инвестирање у земљи и ускраћивања права припадницима дијаспоре (суспендовано бирачко право, крути и строги царински прописи, путарине и таксе двоструко веће за исељенике него за домаћу популацију и сл.), некоректан однос локалних власти према исељеницима у остваривању имовинских и других права, апели власти за инвестирање у нашу привреду, без гарантовања права на слободно коришћење профита и сигурност имовине и др.

Осмо, изражене су разлике проистекле из погубног дугогодишњег деловања домаћих и страних обавештајних и контраобавештајних служби према дијаспори.

Напред смо већ навели неке облике тог погубног деловања домаћих и страних тајних служби на стање свести појединаца и страх од репресивних мера власти у земљама пријема, на деловање и међусобни однос удружења наших исељеника и на њихов положај приликом боравка у земљи или одлуке о евентуалном повратку у земљу. Та параноична ситуација, када вас, као исељеника или економског емигранта, са подозрењем гледају власти, па чак и неки грађани земље пријема, а слично и власти у земљи порекла, исељенике ставља у ситуацију продужене несигурности и бриге за егзистенцију и потомке. Разни комитети и службе у земљи исељенике деле на подобне и неподобне, на сараднике и непријатеље, родољубе и издајнике и сл. То се испољава и у понашању органа власти од првог сусрета на граници, па до односа у локалним службама и шалтерима, приликом годишњих одмора у земљи. Последица свега тога је гомилање незадовољства исељеника и свођење односа према матици искључиво на директно финансијско помагање родитеља и рођака дознакама, мада ни њих, због ригидног платног система и односа са иностранством, није било лако, ни јефтино слати у земљу.

Није оправдање, али истине ради, наведимо и следеће.

Домаће тајне службе, после Другог светског рата, имале су стални страх од субверзивног или терористичког деловања појединих организација из дијаспоре и, по налогу руководства, бавиле

су се ловом на криминалце и непријатеље у иностранству, па чак и ликвидацијама. За право на такве акције су им служиле извесне терористичке акције убачених командоса, обучаваних и послатих у земљу од страних тајних служби, убиства или рањавања наших дипломата од стране усташких група и појединаца, субверзивно деловање непријатељских исељеничких организација и средстава информисања, поједини командоси који су најављивали ликвидацију Тита и других политичара и др.

Стране службе су, у истом периоду, подржавале, финансијски, обуком и наоружавањем помагале и стимулисале активности антикомунистичких организација дијаспоре. У случајевима убацивања у Југославију неколико терористичких наоружаних група, накнадно је доказано да су биле организоване, припремане, финансиране и превезене од стране страних служби. У време распада Југославије, санкција и бомбардовања, због страха од могуће радикализације српске дијаспоре, стране тајне службе су деловале на привлачењу сарадника и дисциплиновању исељеничких активиста, изнуђивале сарадњу појединаца из дијаспоре на дојављивању и сарадњи, ради предупређивања могућих акција исељеничких удружења и појединаца, посебно оних најреволтиранијих због непринципијелне политике власти у земљама пријема према Србији и српском народу.

Резултат деловања свих поменутих и других, непоменутих разлика је катастрофалан: дубока и скоро непремостива разједињеност наше дијаспоре, коју ни мука ни туга због патњи у домовини није успела да уједини.

Примера ради, у Француској је 1994. године деловало преко стотину различитих удружења српске дијаспоре (118). Пропали су сви покушаји уједињавања, прављења тзв. кровне структуре или организације. Слично је било и у другим центрима где постоје српске исељеничке заједнице и удружења.

За разлику од нас, примерна је солидарност и уједињеност македонске (сем у Србији, где постоји више чисто македонских и српско-македонских удружења у сталном сукобу), хрватске, албанске дијаспоре око националних циљева и помоћи матици, а још више грчке, украјинске, јерменске, јеврејске и других заједница у дијаспори. Велики значај у томе одиграва грчка, руска, јерменска и коптска црква на окупљању и помоћи православцима, без обзира из које православне земље потичу. То је за сваку похвалу и поштовање.

Због свега овога, задатак Министарства за дијаспору и наших најактивнијих удружења у свету јесте да се те разлике и сукоби (најчешће око функција и коришћења средстава које за ту намену издвајају земље домаћини) превазиђу, како би се велики проблеми пред дијаспором и српским народом ефикасније решавали у наредном раздобљу.

Без тога тешко је остварити координирану акцију анимирања српске дијаспоре за значајнија улагања у домаћу привреду жедну свежег капитала. У најбољу руку можемо рачунати на стални прилив дознака из дијаспоре, намењених члановима породица који живе у Србији. А, као што је речено, то нису мали износи на годишњем нивоу.

Својеврсне споменике „инвестирања“ наше дијаспоре видимо свуда око нас. У сваком селу из кога су пошли у свет, дижу се споменици таштине и сујете, крунски докази да је онај који је пошао, из и због сиромаштва, успео „тамо преко“. Велелепне и богато опремљене куће у којима нико не живи, а највероватније неће ни живети. Стари родитељи чувају те објекте за показивање и за долазак својих из света, једанпут годишње. Све станујући у трошним, старим кућама поред ових великих са разиграним фасадама.

Наши иселјеници су потпуно убеђени да су на тај начин инвестирани у изградњу своје земље и одужили данак своје крају. А тај бескорисни и непродуктиван трошак никоме није донео напредак. Потпуно узалуд потрошена средства, да би се надмашио комшија, који је своју „палату“ већ изградио у забаченом селу. Како променити тај приступ одложеном животу?

ЗАКЉУЧАК

Дознаке представљају најважнији извор страног капитала у Србији. Годишњи прилив девиза по основу дознака износи више од пет милијарди долара и већи је од прилива страних директних инвестиција и кредита. Неповољна околност је што се овај новац троши непродуктивно, на личну потрошњу. Усмеравање инвестиционог потенцијала дијаспоре подразумева темељну анализу мотива и специфичности српске дијаспоре. Постоје снажни докази да је разједињеност најистакнутија карактеристика наше дијаспоре. Имајући у виду ову чињеницу, као и још увек свежа искуства са неуспешним и компромитујућим мобилизацијама финансијских средстава дијаспоре, нереално је очекивати јачи одзив дијаспоре на централизоване, изоловане и рекламерске позиве државне ад-

министрације. Уместо тога, веће шансе за успех имају фокусиране активности, усмерене на упознавање дијаспоре са локалним могућностима за улагања у нове активности и постојећа предузећа. Да би се ово остварило, било би сврсисходно да се дијаспора посматра као посебна група инвеститора, група која заслужује посебан третман. Тај третман се не би остваривао специфичним и нетржишним олакшицама (на пример, пореским олакшицама или субвенцијама), пошто њих у актуелном економском систему Србије има довољно.

Иновативни начини мобилизације средстава дијаспоре у виду обвезница за дијаспору или хартија од вредности емитованих на основу дознака, имају мале шансе за успех. Поред привлачења инвестиција у процесу приватизације или привлачења инвестиција “од ледине” (greenfield инвестиције), оно што је потенцијално успешно јесу фондови ризичног капитала у којима би централно место имали инвеститори из дијаспоре. У њима би инвеститори концентрисали своја и прикупљена екстерна средства за инвестирање у Србији. Начини подршке државе развоју фондова ризичног капитала могу бити различити: инвестирање државе у приватне фондове ризичног капитала, државно кредитирање приватног фонда ризичног капитала, оснивање заједничког државно-приватног фонда ризичног капитала (јавно-приватно партнерство), давање гаранција инвеститорима при улагању у приватне фондове ризичног капитала. Треба размотрити могућност да се подстакну и улагања институционалних инвеститора у фондове ризичног капитала. То се може постићи омогућавањем улагања инвестиционих фондова, пензионих фондова и осигуравајућих друштава у фондове ризичног капитала, пореским олакшицама за овај вид улагања и снажном информационом подршком о могућностима за улагање (организација семинара на којима ће се сусрести представници бизниса, фондова ризичног капитала и финансијског сектора). У државној администрацији ваља одредити надлежне инвестиционе саветнике за повезивање заинтересованих менаџера фондова ризичног капитала и финансијских инвеститора. Важна је и едукациона улога државе у промовисању значаја фондова ризичног капитала. Она треба да буде организатор конференција и других форума на којима ће се сусрести научници, инжењери, предузетници и финансијски инвеститори. Могуће је да држава организује мрежу пословних анђела и мрежу инвеститора у фондове ризичног капитала, чиме се повећава могућност већих улагања и упознавања јавности са овим видом развојних фондова.

Потребни су и информисање и едукација дијаспоре о могућностима и предностима инвестирања, о сарадњи са свим укљученим странама у том процесу, о припреми студија изводљивости, финансијских анализа и слично. Потребно је израдити својеврсну мапу дијаспоре, која би уважила различите мотиве, интересе и карактеристике разједињене српске дијаспоре.

Vladimir Vuckovic

INVESTMENT POTENTIALS OF SERBIAN DIASPORA FOR INVESTMENT IN SERBIA – REALITY OR ILLUSION

Summary

Remittances are for Serbia most important source of foreign capital, but the remittances and diaspora received little public attention. In this paper we analyze different characteristics of the Serbian diaspora, it's possible motives for sending remittances and ways to channel remittances into productive use. Given the great disunity of the Serbian diaspora, as well as bad experiences with investing in the development of the it's home country, we should not expect large effects of a call for help and patriotism. Efficient approach to Serbian diaspora involves the development of new relationships and new offers for investment in the home country.

Key words: remittances, diaspora, development, investment.

ЛИТЕРАТУРА

- Global Economic Prospects, (2006). *Economic Implications of Remittances and Migration*, World Bank.
- Николић, М. (2006). “Макроекономски ефекти помоћи и дознака”, НБС Центар за истраживања, мај.
- Ketkar, S. and Retha, D. (2007). “Development Finance Via Diaspora Bonds”, *World Bank Policy Research Working Paper* 4311.
- Ketkar, S. and Retha, D. (eds.), (2009). *Innovative Financing for Development*, World Bank.
- Пелевић, Б. (2009). “The Microeconomics of Migrants’ Remittances”, *Scientific Review* No. 38.
- Ratha, D. (2007). “Leveraging Remittances for Development”, *Migration Policy Institute Policy Brief*, June.
- Ratha, d. and Riedberg, J. (2005). “On Reducing Remittances Costs”, World Bank Working Paper, May.

